

माननीय प्रधानमन्त्री,

राष्ट्रीय ज्ञान आयोगको प्रथम सभामा अभिभाषणमा तपैले भन्नुभएको थिएँ की ज्ञानको थुप्रो गुरुत्वपूर्ण क्षेत्रको विषयमा प्रवेशको लागि अनूदित पाठ्य सामग्रीको भूमिका महत्वपूर्ण हो र यस कारणले शिक्षा क्षेत्रमा क्रमागत शिक्षाको बेलामा साधारण मान्छे हरुको अंशग्रहणमा अझै थुप्रो सुविधा हुन्छ। त्यस कारण राष्ट्रीय ज्ञान आयोग अनुवादलाई ज्ञानको अर्थनीति क्षेत्रमा एउटा विशेष मर्यादा दिंदैछ।

हामि विश्वास गर्छौँ की विभिन्न प्रकारको अनुवादमा (मानविक अनुवाद, मेशिन अनुवाद अथवा तात्क्षणिक अनुवाद इत्यादि हुनु सकछ) गुणगत र परिमाणगत उन्नतिको थुप्रो सुयोग छ – विशेषत विभिन्न व्यवहारिक क्षेत्रमा (साहित्यिक, वैज्ञानिक, प्रायोगिक, व्यवसायिक प्रभृति), यसमा पुरा देश ज्ञानको क्षेत्रमा प्रवेशाधिकार वडाउनु सकछ । अहिले जुन सबै सुविधा वा व्यवस्था छ तियोहरु पर्याप्त हो की हैन र समाजको मांगको तुलनामा कम्ति हो। तथ्यको अभाव सित जोडनु पर्छ अनुवाद कृतिको सम्भाव्य प्रयोगकर्ताहरुलाई र उनिहरु मध्ये पारस्परिक समझौताको अभाव -- दुइये मिलेर योक्षेत्रमा व्यवसायिक स्तको व्यर्थता ल्याउन्छ। राम्रो मानको अनुवाद कर्म ठिक पाराले मानिसहरुको छेउमा पुगनु सकोको छैन – जसको फलस्वरुप कोनैपनि आदर्श मान तैयार भएको छैन यो क्षेत्रमा गैरसरकारी उद्योग वा उत्साह देखा परदैछ । यो क्षेत्रमा कोहि अंश साधारण मान्छेको तरफ बाट हस्तक्षेप गर्नु दरकार छ -- अन्ततः चिरस्थायीरूपले नभयेपनि योसबै गैरसरसरकारी प्रयासहरुमा सहायक केहि पदक्षेप लिनु सन्भव होस तेसको व्यवस्था गर्नु आवश्यक जोले गर्दा ज्ञानको विभिन्न क्षेत्रमा धेरै परिमाणको वाणिज्यिक दिक हाट पनि सकल उच्चमानको अनुवाद प्रकाशित हुनु सकछ यस कारण जुन प्रत्यक्ष र परोक्षरूपले जीविका वा उपार्जनर सुयोग तैयार हुन्छ तियो धेरै हुन्छ र बहु शिक्षित बेकार युवक युवतीहरु यो क्षेत्रमा कर्मसंस्थान जुगाउनु सम्भव हुन्छ।

योसबै तथ्य र आश्रय वाक्यहरुको माथि निर्भर गरेर अनुवाद सित जडिएको थुप्रो विशेषज्ञ र संस्था प्रकाशक र प्रचारक संगठन प्रभृतिहरुलाई लिएर एउटा कार्यगोष्ठी स्थापित भएको थियो जयती घोषको नेतृत्वमा। यसमा हुनु हुन्छ विभिन्न सरकारी संस्था, एकाडेमि, भाषा विशेषज्ञ, प्रकाशक, शिक्षक र अनुवाद सित सम्बन्धित अझै थुप्रो मान्छे। इनिहरु धेरै पल्ट कार्यशालामा आलोचनाको निमित्त मिलित भएको छन्

यो सबै कार्यशाला र आलोचना सभाको माध्यमां जुन वक्तव्य पाइन्छ तेसको भित्तिमां ज्ञान आयोगको तरफ बाट हामि यो सबै सिफारिश दिंदैछौँ:

१. देश अनुवाद-व्यवसामां गति र तीव्रता ल्याउनुको लागि जन्य पर्याप्त उत्साह प्रदान गर्नु दरकार छ। अन्यान्य देशको उदाहरण दियेर यो भन्नु सकिन्छ की भारत जस्तो देशमां जाँहा बहुभाषी हो र विदेशी भाषाको र भाषा बाट अनुवादको एति अनकाश छ की यो क्षेत्रमां प्राय दुइ देखि पाँच लक्ष मान्छेहरुको कर्मसंस्थान हुनु सम्भव छ।

२. विभिन्न प्रकारको अनुवादको क्षेत्रमां तथ्यको एउटा वृहत् भाण्डार तैयार गर्नु दरकार छ जसमां सबै प्रमुख भारतीय भाषा लाइ लिएर तथ्यको उन्नतिको लागि अझै अनुवाद प्रकाशन बडानु, सृजन र सम्पादनमां पर्याप्त ध्यान दिनु पर्छ । यो सित अनुवाद विषयक प्रशिक्षण, शिक्षा-सामग्री अनुवाद

सहायिका यन्त्रानुषंहरु र नया नया योजना र सुविधा -- जस्तो अनुवादको राष्ट्रीय पंजिका प्रभृतिको बारेमां पनि नजर दिनु पर्छ।

३. अनुवाद विषयक मुद्रित र इन्टारनेट-निर्भर प्रकाशन -- दुइ दिक लाइ ध्यान दिनु जरुरि छ।

समस्त प्रकारको अनुवाद कर्मको -- विशेषत तात्विक र प्रायोगिक दुइ दिक बाट र समस्त भाषाहरुलाइ जोडेर अनुवादको एउटा क्लियारिं हाउस तैयार गर्नु पर्छ।

४. अनुवाद सम्बन्धित विभिन्न यन्त्रानुषंग जस्तो समार्थ शब्दकोष, द्विभाषी शब्दकोष र विभिन्न सफ्टवेयर-- योसबै सृष्टि गर्नु र योहरुलाइ सचल राख्नु यन्त्रानुवादको तरफ दृष्टि दिनुको प्रयोजन जसको माध्यमले विशाल संख्यक पाठको एकैछिनमां र सामान्य खर्चामां भाषान्तरण सम्भव हुनु सकछ

५. अनुवादकको लागि उच्च मानको प्रशिक्षण र शिक्षाको व्यवस्था गर्नु। सिपालु छात्रहरुलाइ उत्साह दिनुको लागि अल्पावधि र प्रशिक्षण भाषा-शिक्षण प्रोग्रामे र पाठ्यवस्तुको अभिन्न अंग रूपले अनुवादकहरुको लागि प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्नु, अनुसन्धान कर्म र विभिन्न प्रोग्रामको फेलोशिपको अवकाश र अनुसन्धान विषयक कार्य हातमां लिनु जोले गर्दा अनुवादको क्षेत्रको परिधि पनि बडछ।

६. समस्त स्तरको (विशेषत प्राथमिक देखि साहित्य चर्चा विषयक) र विशेषत विज्ञाने र समाजविज्ञानको अनुवाद विद्याशिक्षाको सामग्री तैयार गर्नु पर्छ ।

७. उच्चमानको अनुवादको सहायताले दक्षिण एशियामां र इउरोपको अरु देशमां भारतीय भाषा र साहित्यहरुको प्रचार गर्नु।

८. राष्ट्रीय स्तरको अनुवादको एउटा वेब-निर्भर पोर्टल तैयार गर्नु आवश्यक छ जहाँ अनुवाद विषयक सबै प्रकारको तथ्य एक ठाँउमां पाउनु सम्भव हुन्छ। यकमां एउटा वार्तालापको बुलेटिं बोर्ड पनि तैयार गर्नु पर्छ जसमां सबै प्रकारको प्रश्न र उत्तर स्थान पाउन्छ।

९. अनुवाद लिएर प्रति वर्ष एउटा जातीय स्तरको सन्मेलन गर्नु यो क्षेत्रको नया कर्म र आविष्कार लिएर आलोचना गर्नु । विशेषज्ञहरु, अनुवादकहरु र यो व्यवसाय सित जोडेको सबैलाइ उपस्थित हुनु पर्छ।

१०. किताबको उद्घाटन, पुस्तकको मेला र अरु पुरस्कार र छात्रवृत्तिको माध्यमले र युग्म अनुवाद कर्म र दीर्घकाल व्यापी अनुवाद कार्यालय आयोजन गरेर यो क्षेत्रमां काम गर्नेहरुको मत र अभिज्ञता लाइ काम लगाउने व्यवस्था गर्नु पर्छ।

राष्ट्रीय ज्ञान आयोग यो मानछ की यो सबै उद्देश्य शीघ्र र सुचारुरूपले पूर्ति गर्नुको लागि भारत सरकार राष्ट्रीय अनुवाद मिशन-को (NTM) स्थापना गर्छ जोले गर्दा योसबै कामहरुको सुष्ठुरूपले गर्नु सम्भव हुन्छ। राष्ट्रीय अनुवाद मिशनको विषयमां एउटा प्रस्ताव फठाएको छ। संक्षिप्त रूपले भनेउ भने, NTM एउटा यकेतो संस्था हो, जो आकारमां र परिगठनको दिक बाट छोटो एवं नमनीय बा परिवर्तनशील, तर जसको यथेष्ट आर्थिक संगति भये पनि निर्दिष्ट विषयहरुमां काम गराउनुको लागि विभिन्न संस्था र व्यक्तिको प्रयोजनीय आर्थिक अनुदान दिनु जस्तो। यो एउटा केन्द्रीय संस्था मात्र नभयेर स्थानीय र राज्यस्तरको विभिन्न संस्थाको सित जुडेर विकेन्द्रित भाएर पनि चालित हुन्छ। भविष्यतको मांगहरुको तुलनामां निकट भविष्यतको प्रयोजनको एउटा भेद रहिन्छ -- अनुवाद विषयक कार्य मात्र होइ न यो विशाल क्षेत्रमां मिशनको तरफबाट हस्तक्षेपको जस्तो विषयमां पनि - तेस कारण राष्ट्रीय अनुवाद मिशनले अहिलेको र आगामी दिनको

व्यवसायिक स्थिति र सामाजिक परिस्थितिको कुरा याद राखेर साह्रै नमनीय भएर अधि बढनु पर्छ।

एउटा अन्दाज छ की एकादश पंचवर्षीय योजनाको रूपमां योसबै गतिविधिको कुरा याद गरेर २५० कोटि रूपियाको एउटा परिकल्पित बाजेट सोचेर (जसको प्राय ८० कोटि रूपिया सांगठनिक खर्चा, छात्रवृत्ति र सान्मानिकी प्रभृतिको लागि र १७० कोटि रूपिया धार्य हुन्छ अन्य समस्त खर्चाको लागि जसमां विभिन्न संस्थाको वा व्यक्तिको विशेष विशेष अनुवाद योजनाको लागि आर्थिक अनुदान दिनुको लागि) एउटा राष्ट्रीय अनुवाद मिशनको स्थापना गर्नु पर्छ। एकादश पंचवार्षिक योजनाको अभिज्ञताको माथि निर्भर गर्छ परवर्ती योजनाको समय मिशनको लागि प्रयोजनीय रूपिया खर्चा गर्नु सम्भव छ । राष्ट्रीय अनुवाद मिशनको लागि एककालीन अलिकति रूपियाको स्वीकृति जरूरी छ मूल ढाँचा गडनुके लागि।

योजना आयोगले एउटा प्रस्ताव पाठाको छ र प्राय योजना आयोगले प्रस्तावको समर्थन गरेकोछन् अनि राष्ट्रीय अनुवाद मिशनको सांगठनिक रूप र संरचनाको विषय अझै कतिवटा मत दिएकोछन्। यो मतहरुलाई र विस्तारित प्रस्तावलाई अन्तर्भुक्त गरेर एउटा संशोधित प्रस्तावको रूपरेखा तैयार गर्नु भएकोछ जो याँ दिएको छ। अवश्य यदि यो प्रस्तावलाई अझै आनुष्ठानिकपाराले र विस्तृततर रूपमां एकादश योजनाको अन्तर्गत गर्नु र आवश्यक आर्थिक मञ्जुरिको मांग गर्नु पर्छ, यसको लागि एउटा विशेष कार्यगोष्ठी तैयार गर्नु पर्छ जो विभिन्न मन्त्रालय र वर्तमानको कार्यरत विभिन्न संस्था सित बसेर विचारगर्छ र प्रस्तावलाई तीक्ष्ण बानाउन्छ। यो कार्यगोष्ठीको सम्भावित सदस्यहरुको नाम यो प्रस्ताव सित दिएको छ।

अनुवाद क्रियामां विशेष ध्यानलाई पुरा देशमां अंग्रेजी भाषाको शिक्षाको क्षेत्रमां जो प्रवेशाधिकार बडाउनुको कुरा अन्यत्र भनेको थियो तियो संग मिलाएर हेर्नु पर्छ। यो सित जुडेको विद्यालयहरुमां, विशेषत प्राथमिक स्तरको, अंग्रेजी शिक्षा शुरु गर्नुको कुरालाई पनि। ज्ञानको विभिन्न क्षेत्रमां प्रवेशाधिकार बडाउनुको कुरा चलदैछ, यो दुइटा प्रस्ताव तेसको दुइ दिक हो। राष्ट्रीय ज्ञान आयोग भाषा-विषयक जति समस्या र अंग्रेजी शिक्षाको क्षेत्रमां प्रवेशाधिकारको जुन बाधा छ तियो सबै विषयमां एउटा पृथक टिप्पणी तैयार गरेको छ।

धन्यवाद अनि आन्तरिक अभिवादन सह,

[स्वाक्षर]

श्री स्याम पित्रोदा

अध्यक्ष

राष्ट्रीय ज्ञान आयोग

कपि: श्री अर्जुन सिं

मानव संसाधन बिकाश मन्त्रालय

श्री मन्टेक सिं आलुओयालिया

उपाध्यक्ष

योजना आयोग

राष्ट्रीय ज्ञान आयोग अनुवाद ओ राष्ट्रीय अनुवाद मिशनेर जन्य येसब विशेषज्ञदेर परामर्श नियेछे
ताँदेर सूची

१. श्री के.पि.आर. नायार
कोणार्क प्रकाशन
२. श्री केशव देसाइराजु
युग्म सचिव
उच्चशिक्षा विभाग
मानवब संसाधन विकास मन्त्रालय
३. डः एम. श्रीधर
अंग्रेजी विभाग
हायद्राबाद विश्वविद्यालय
४. प्रफेसर अलोक भाल्ला
अंग्रेजी विभाग
सेन्ट्रल इन्सटिटुट अव इंग्लिश एन्ड फरेन ल्यांगुयेजेस
५. डः डि.एस. नवीन
न्याशनाल बुक ट्रास्ट
६. प्रफेसर जि. उमा महेश्वर राओ
सेन्टार फर एप्लाइड लिंगुइस्टिक्स एन्ड ट्रानस्लेशन स्टाडिज
क्याल्टस्, हायद्राबाद विश्वविद्यालय
७. प्रफेसर वनमाला विश्वनाथ
अंग्रेजी विभाग
ज्ञानभारती,
बंगालोर विश्वविद्यालय
८. डः नीति बडओये
प्रफेसर अब जर्मन,
डिपार्टमेन्ट अब फरेन ल्यांगुयेजेस
पुणा विश्वविद्यालय
९. प्रफेसर हरीश त्रिबेदी
इंरेजी बिभाग,
दिल्ली विश्वविद्यालय
१०. प्रफेसर पुष्पक भट्टाचार्य
प्रफेसर अब कम्प्युटार साइन्स,
कम्प्युटार साइन्स ओ इञ्जिनियारिं बिभाग
इन्डियान इन्सटिटुट अव टेकनोलजि
मुम्बइ
११. श्री बेन्नी कुरियान
न्याशनाल बुक ट्रास्ट
१२. श्रीमती कामिनी महादेवन

- पियारसन एडुकेशन इन्डिया
१३. ड: सुजाता राय
युग्म निदेशक
हिन्दी माध्यम प्रयोग समिति
दिल्ली विश्वविद्यालय
१४. श्री अभिजित दत्त
ग्लोबालाइजेशन विशेषज्ञ,
आइ बि एम ग्लोबल सार्भिसेस इन्डिया प्रा: लि:
१५. श्रीमती गीता धर्मराजन
कथा
१६. श्रीमती मिनि कृष्णान
अक्सफोर्ड इडनिभार्सिंटी प्रेस, चेन्नई
१७. प्रफेसर उदय नारायण सिंह
भारतीय भाषा संस्थान
१८. श्रीमती राधिका मेनन
तुलिका
१९. ड: एस.एन. ओझा
विश्वभारती कम्प्युटार सेन्टार,
शान्तिनिकेतन
२०. श्री रुबीन डि'कृज
न्याशनाल बुक ट्रास्ट
२१. प्रफेसर बिजय कुमार
अध्यक्ष
सि एस टि टि (कमिशन फर साइन्टिफिक एन्ड टेकनिकाल टार्मिनलजि)
२२. श्री एन.भि. सत्यनारायण
चेयारम्यान र म्यानेजिं डिरेक्टर
इनफरम्याटिक्स (इन्डिया) लिमिटेड
२३. ड: शालिनी आर. आर्स
एकजिकिउटिभ डिरेक्टर
आइ एस आइ एम -- इन्टारन्याशनाल स्कुल अव इनफरमेशान म्यानेजमेन्ट
महीशूर विश्वविद्यालय
२४. ड: सुकृता पि. कुमार
२५. ड: अपूर्वानन्द
२६. ड: सञ्जय शर्मा
इतिहास बिभाग
दिल्ली विश्वविद्यालय
२७. अभय दुबे

सम्पादक

२८. रवि कान्त

सम्पादक,

दीवान-ए-सराइ,

सराइ प्रोग्राम

सेन्टार फर द्य स्टाडि अब डेभेलपिं सोसाइटिज

२९. अरविन्द मोहन

पूर्वभूत सहयोगी सम्पादक

हिन्दुस्थान टाइम्स

३०. ड: हेमन्त दरवारी

सेन्टार फर डेभेलपमेन्ट अब एडभान्सड कम्पिउटिं

३१. मेहमुद फारुकी

सेन्टार फर द्य स्टाडि अब डेभेलपिं सोसाइटिज